

Menuet

Francuski taniec na 3/4 w umiarkowanym tempie, król europejskich parkietów, filar [barokowej](#) suity i sonaty klasycznej.

Menuet to francuski taniec w metrum 3/4 i umiarkowanym tempie. Popularność zyskał pod koniec XVII wieku i przez 150 lat królował nie tylko na europejskich parkietach, ale i w muzyce instrumentalnej. Początkowo tworzone specjalne kolekcje, zawierające wyłącznie menuety, ale szybko taniec ten wszedł do [suity](#) (umieszczano go po [sarabandzie](#)) i [sonaty](#) barokowej, a następnie w skład klasycznego cyklu sonatowego. Spotykamy więc menueta w sonatach solowych, [symfoniach](#) i [muzyce kameralnej](#), a nawet w koncercie instrumentalnym. Mimo zmieniających się mód i stylów, muzyka menueta zachowała charakter spokojnej elegancji, szlachetnego dostojęstwa, naturalnych – nie na pokaz – dobrych manier. W ramach dwutaktowych fraz każda [ćwierćnuta](#) z osobna jest podkreślona, co wynika z kroków menueta: tancerz podkreślał z osobna każdy krok wchodzący w skład schematu *pas de menuet*.

W przeciwieństwie do niemal wszystkich innych tańców, zarówno dawnych, jak i współczesnych, **menuet prawie na pewno jest kreacją artystyczną, nie mającą ludowych korzeni. Stworzono go na dworze rozmiłowanego w tańcu króla Ludwika XIV około roku 1660** – sprzed tego czasu nie znamy ani jednego menueta, po tej dacie pojawiają się ich dosłownie setki. Sam królewski kompozytor [Jean-Baptiste Lully](#) skomponował ich 92, a mowa tylko o tańcach opatrzonych tytułem *Menuet*, umieszczonych w pisanych przez Lully'ego [operach](#) i [baletach](#).

Menuet jest bardzo dobrze opisany i zachowały się liczne zapisy jego choreografii – dlatego też jest ulubioną formą artystów baletu zajmujących się barokowym tańcem. Z tego samego powodu – jak to się dziwnie plecie – rzadko można zobaczyć menueta tańczonego właściwie: na scenach operowych widuje się go układanego jako taniec grupowy albo, dla odmiany, solowy, wirtuozowski, przeładowany ozdobnikami. Tymczasem **był tańcem amatorskim – przeznaczonym dla szlachcica i szlachcianki zaproszonych (rozkazem!) na dworski bal. Po ceremonialnym ukłonie przed królewskim majestatem tancerze udawali się w przeciwne rogi sali, gdzie rozpoczynali taniec, poruszając się po wyobrażonej ścieżce w kształcie litery Z** (a jeśli sam Ludwik XIV przyglądał się tańczącym, ścieżka miała łagodniejsze skrety, przybierając kształt litery S, jak król Słońce, Le Roi Soleil). **Tancerze mijali się tylko na środku i rozchodzili w swoje strony, dopiero potem dodawano figury dla dwojga na środku parkietu, a całość kończyła się kolejnym ukłonem przed tronem.**

Dla wykonania wszystkich pasaży i figur potrzeba było 120 [taktów](#) muzyki – standardowego menueta trzeba było zagrać, ze wszystkimi powtórkami, cztery razy. Proszę się więc nie kłócić z nauczycielem, który każe wam wykonywać repetycje! To był taniec, który grano „w kółko”... Francuski menuet był niespieszny i elegancki, dlatego też był popularny jako materiał dydaktyczny – piękne menuety dla początkujących znajdziemy w notatniku Anny Magdaleny Bach. Istniała też szybka odmiana menueta, w której kroki łączono w sekwencje, a nuty w muzyce też łączono raczej, aniżeli rozdzielano. Efekt jest tak odmienny, że potrzeba było nowej nazwy dla tego tańca: nazywa się on *passepied*. Oczywiście **Włosi wynaleźli własną odmianę – *minuetto*. To szybki, wesoły taniec, który najczęściej zapisywano na 3/8 (czasem nawet na 6/8). To właśnie ta odmiana weszła do wczesnoklasycznej symfonii, ale spotykamy ją już u [Jerzego Fryderyka Händla](#).**

Barokowy menuet utrzymany był w formie binarnej, czasem też pisywano je w formie [ronda](#). W I Koncercie

brandenburskim [Jana Sebastiana Bacha](#) menuet użyty jest jako refren rondo – żaden z dwóch epizodów nie jest menuetem, pierwszy kuplet jest [polonezem](#), a drugi jest wręcz w innym [metrum](#) (2/4). Skoro o Bachu mowa, tancerze uwielbiają tańczyć do jego menuetów, twierdząc, że są one najwygodniejsze. Pokazuje to, że Lipski Kantor sam musiał z upodobaniem tańczyć, bo wiedzę o tym, co jest potrzebne tancerzowi, by muzyka go niosła, wynieść można tylko z praktyki na parkiecie.

W muzyce instrumentalnej menuety zaczęto pisać parami, umieszczając je obok siebie jako Menuet I i Menuet II – na końcu znów powtarzano Menueta I. **Bardzo często w muzyce zespołowej, orkiestrowej, a u Lully'ego z zasady, środkowy Menuet II napisany był na dwa [oboje](#) i [fagot](#), trio instrumentów. Stąd do dziś środkową część formy ABA nazywamy [triem](#).** W XVIII wieku kroki menueta zastosowano do kontredansa, a z kolei inne tańce trójmiarowe zaczynały wpływać na menueta i jego muzykę. W Hiszpanii połączono go z równie wówczas popularnym [fandangiem](#), co podkreślano w tytułach: *menuet afandangado* (czasem pisano to przez dwa f) – piękny przykład pozostawił Dionisio Aguado (op. 15).

Ze względu na prostotę konstrukcji, zapewniającą rozpoznawalność tańca, kompozytorzy obrali menueta za pole doświadczalne. Eksperymentowano z formą (często widać załączki późniejszej [formy sonatowej](#)) i ekspresją. Pojawiają się dziwne zwroty harmoniczne, nieregularne frazy, imitacje, efektowne pauzy i niespodziewane akcenty. Im późniejszy menuet, tym bardziej możemy się spodziewać niespodziewanego. W ten sposób menuet stał się [scherzem](#) – i... zniknął. Kiedy scherzo weszło do cyklu sonatowego, co nastąpiło w [wieku XIX](#), przestano komponować menuety: w salach balowych królował już [walc](#).

Dopiero na przełomie XIX i XX wieku menuet powrócił jako element szeroko pojętej stylizacji, przede wszystkim we Francji. W latach 60. XIX wieku menuet pojawił się w *Symfonii C-dur* [Georges'a Bizeta](#), potem komponowali menuety [Claude Debussy](#) (*Suite bergamasque*, 1890) i Gabriel Fauré (*Masques et bergamasques*, 1919). taniec wrócił do łask [Ravela](#), [Schönberga](#), [Bartóka](#), Françaix... Ale **najstłynniejszym menuetem, od którego może należałoby zacząć, jest fortepianowa miniaturka Ignacego Jana Paderewskiego, wchodząca w skład *Humoresek op. 14 (1887)*. Chociaż dzisiaj trudno w to uwierzyć, utwór ten powstał jako stylizacja... [Mozarta](#) i kompozytorowi początkowo udawało się pod Salzburgczyka podszywać – potem jednak już wszyscy wiedzieli, kto jest autorem tego drobiazgu, bez zagrania którego Paderewski nie mógł skończyć żadnego recitalu do końca swej kariery.**

W historii muzyki jest tylko jeden menuet mogący się równać liczbą wykonań z, dziś już zapomnianym, menuetem Paderewskiego. Jest to, znany z dziesiątków opracowań, transkrypcji i aranżacji, ale prawie nigdy nie grywany w oryginalnej wersji menuet Luigi Boccheriniego. Oczywiście, ten kompozytor doby [klasycyzmu](#) skomponował mnóstwo pięknych menuetów, ale ten, o którym mowa, to trzecia część *Kwintetu smyczkowego E-dur op. 11 nr 5*.

Dr Krzysztof KOMARNICKI

- Pierwsza wzmianka o menuecie pochodzi z 1612 roku, kiedy to Michael Praetorius uznał ten taniec za rozwinięcie *branle de Poitou*. Jak to zwykle bywa, pogląd ten bezrefleksyjnie przepisywano przez sto lat, mimo że menuet i *branle de Poitou* to dwa zupełnie różne tańce, nie mające ani choreograficznych, ani muzycznych podobieństw (*branle de Poitou* jest tańcem grupowym o trzytaktowych frazach, menuet jest tańcem pary solistów o

dwutaktowych frazach). Sama nazwa może pochodzić od innej odmiany branle – *branle à mener* – ale zbieżność nazw może być przypadkowa. Jak zresztą możemy przyjąć, że Praetorius opisał menueta, skoro go przez następnych 50 lat nie komponowano? Z pewnością niemiecki teoretyk mówił o innym tańcu.

- Współcześnie menuet – ta niegdyś awangardowa, eksperymentalna forma – komponowany jest zaskakująco rzadko. Nie pojawia się w filmach historycznych, w teatrze ani w dziełach postmodernistycznych kompozytorów, mogących wszak swobodnie łączyć różne elementy stylistyczne w jednym dziele. Chlubnym wyjątkiem jest tu *Suita* Pawła Szumańskiego, w której menuet zyskał należne mu miejsce.

Zobacz, jak dawniej tańczono [menueta](#).

Materiał z portalu www.tance.edu.pl udostępniony dzięki uprzejmości Instytutu Muzyki i Tańca.

Do posłuchania:

Menuet utrzymany w formie trzyczęściowej - Józef Elsner, *Symfonia C-dur* op. 11, [cz. 3 Menuetto. Allegro - Trio - da capo](#)